

GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul II Luna August-Septembrie 1924 Nr. 8-9

Politica minoritară a împărătesei Catharina II. și a lui Gorciacov.

De Baronul Francisc Bánffy.

Titlul nu promite mult bine! Doar Rusia figurează în conștiința publică ca oprimătoarea minorităților.

Nu va fi deci fără interes azi – când chestia minoritară pe noi, maghiarii statelor succesoare ca subiecte de suferințe, ne interesează peste toate – a privi în tratamentul acestei chestiuni din mijlocul secolelor XVIII și XIX.

E drept, atunci altele erau relațiile, dar de atunci s'a și întunecat complet cerul minorităților.

Împărăteasa Catharina – din a cărei vreme au rămas datele de mai jos – e stăpâna absolutistă a multelor milioane de popoare din imperiul atunci deja colosal, împeștriat de mai multe minorități de rasă, de limbă și de religie; stăpână peste libertatea spirituală, ba și peste cea a conștiinței. Cu toate că; era de origine germană și în ciuda antecesorilor ei slavi, ea e prima domnițoare *naționalistă* și ea a rămas cel mai caracteristic tip de acest gen până în prezent, condusă fiind în toate faptele ei de *ideea națională rusă*; față de aceasta Petru cel Mare a fost mai mult înfăptuitorul la Ruși al „imperialismului” de dinastie, care era atunci la culmea evoluției sale.

Catharina II ca domnițoare absolutistă sinceră și de fapt numai din grația ei domnind, purta răspundere numai față de sine și față de conștiința proprie, în contrast cu guvernele parlamentare, să nu zicem constituționale de acum, cari – lucus a non lucendo – le place să se împodobească cu epitetul când

„democratic”, când „radical”, eventual „liberal” (!) și puterea, cum și dreptul la deprinderea aceleia (așa spun ei), o scot din suverenitatea poporului.

Dar o țarevnă, mai puțin Catharina II, nu avea nevoie, să-și caute popularitatea pe liniile secundare ale oprimării minorităților. Epitelul de „mare”, care dovedește mai eclatant dragostea poporului său, îl-a câștigat politica ei externă și internă de concepție mare și individualitatea ei distinsă, care a ridicat o în primul rând al domnitorilor ruși autocrați.

De atunci și-a trâmbițat în toată lumea Wilson cele 14 puncte, cari aveau oarecândva să „fericească” lumea; în temeiul acelora s’au dictat cunoscutele „păci” de gust modern; s’au înregistrat anumite „tratate de Paris” ori, ca să rămânem între marginile țării noastre, chiar și epocalele „hotăriri de Alba-Iulia”!

Unul dintre primele ordine ale împărătesei Catharina, către guvernatorul de Cazan, pe care fasciștii vremilor de-atunci l-au „acuzat” cu concesionarea unor case de rugăciuni mohamedane, conține următoarele amănunte:

„Precum Dumnezeu suferă pe pământ toate confesiunile, limbile și toate religiile, Împărăteasa – urmând sfânta Lui voință și exemplu – la fel face, numai atâta dorind, că între supușii ei să fie totdeauna dragoste și bunăînțelegere.”

Istoriograful adaogă: „Guvernatorul a procedat în acest sens”.

Ce zice la aceasta d-l Anghelescu și locuitorii lui din provincie? Deși nu au să se refere nici măcar la voința și exemplul divin, numai la legile și Constituția țării, pe cari au jurat a le ține.

Alta!

Pe Arsenie, mitropolit de Rostov, pentru că în mănăstirea, în care a fost internat pentru răsvrăfire, a produs răsvrătire nouă – *ca pedeapsă înăsprită* a fost transportat în temnița din cetatea Revalului, ca nici să nu poată vorbi cu păzitorii temniței, pentru că aceia nu vorbeau decât limba letonă.

Iacă! Nu s’a prăbușit colosalul imperiu rusesc, pentru că avea și temniceri, cari nu erau ruși de „rassă”, ba era situație normală că întemnițatii – chiar dacă erau vinovați de răsvrătire – aveau păzitori, cari le înțelegeau limba; iar contrarul era o agravare a pedepsei pentru răsvrățitori recidivi.

Pe care dintre puternicii de azi să-l întrebăm: ce zice la

asta? Doar la noi pe căile ferate se tratează călătorul, ca de două ori răsvrățiții acum 200 ani!

Cele de până aci însă nu se țin de acel tip al cazurilor „minoritare”, pe cari azi le numim așa, deci să trecem la aceste din urmă.

Încorporarea Poloniei la imperiul rusesc ne ofere cel mai bun exemplu la aceasta.

Cei trei vecini: Rusia, Prusia și Austria, ca să „salveze” Polonia de anarhie, la 1772 au împărțit-o între sine.

E superfluu a spune, că dreptul de „autodeterminare” al națiunii polone, la această schimbare de imperiu ce puțină parte a avut; să zicem nimica!

Câte un general al noilor suverani, în fruntea unei armate corăspunzătoare și după învingerea rezistenței mai mici sau mai mari, a luat în stăpânire partea obvenitoare din pradă, ceea ce și atunci se chema ca și azi: cucerirea nenorocitei țări sfășiate în trei.

„Liga națiunilor” – dacă ar fi existat atunci o instituție cu acest nume – desigur cu aceeași indolență neputincioasă ar fi trecut peste acest „incident regretabil”, ca – de exemplu – mai în urmă peste grădinile cu flori ale Corfului.

Acum ar fi trebuit să urmeze – desigur după concepția modernă – sancțiunile, căci puterea Polonilor se întinsese și peste Ruteni, Rușii albi și roșii, ba au fost atât de îndrăzneți de au opus față de cuceritori și nițică rezistență!

Și totuși! Încă în același an împărăteasa Catharina a trimis primului guvernator următoarea îndrumare, scrisă cu mâna proprie:

„Veți avea grije, ca dela ajungerea acestei provincii sub guvernarea noastră, să înceteze orice oprinare, nedreptate, vexațiune, răpire și omor, tot așa să se pună capăt tuturor chinurilor și pedepselor neumane, în legătură cu anchetele justiției.

Cu un cuvânt dorim, ca aceste provincii să Ni-se supună nu numai prin puterea armelor, ci ca Dv. să Vă nizuiți a lega inima locuitorilor de imperiul nostru, prin guvernare dreaptă, răbdurie, moderată și umană”. Așa a ordonat marea împărăteasă cuceritoare a Rușilor!

Totodată, ca guvernatorul nici să nu aibă îndoială, ce este a se înțelege sub guvernare „dreaptă și umană”, împărăteasa nu a cruțat osteneala, redactând iarăș cu mâna proprie un regulament, în care ia măsuri amănunțite cu privire la aceasta.

În unul din capitolele acestui regulament stabilește dreptul noilor supuși de *»a-și păstra legile vechi și obiceiurile naționale, cum și judecătoriile autonome, în limba proprie«*. – Așa!

Cu toate că pe împărăteasa autocrată nu o genau nici pacea dela Trianon, nici tratat de Paris, cu atât mai puțin hotărârile unei adunări naționale de Alba-Iulia; dimpotrivă, a conds-o mintea sănătoasă și gândirea umană.

Ca situația Poloniei cunoscută de generația de azi, dinainte de război nu prezintă icoana la care ne-am aștepta după cele de mai sus – cum nici în Ardeal nu este urmă de transplantarea în viața practică a hotărârilor de Alba-Iulia – nu e vina împărătesei, nici a colaboratorilor ei de atunci, ci concepția „modernă” a bărbaților de stat ai generațiilor rusești de mai târziu, cu care au tratat chestia poloneză.

În aceasta se deosebește procedura Consiliului Dirigent și a guvernelor, cari i-au succedat. În mâinile lor hotărârile dela Alba-Iulia – abia s'a sbicit cerneala pe act – în butul tuturor promisiunilor contrare, s'a devaluat la valoarea unui „document istoric” și acum, la 5 ani, Generalul Presan, deși pe lângă protestările oratorului partidului național, primește recunoștință ca „cuceritorul Ardealului” în Camera dela București.

Scriitorul polon, care a adunat datele de mai sus, și constată, că: „mulți poloni nici azi (la 1910) nu ar dori mai mult decât atâta.”

Dar noi, minoritățile României și ale. aliaților ei?

Cu toate că și nouă ni-s'ar cădea – abstracție făcând dela orice alta – barem acelaș tratament binevoitor, de care au avut parte atunci Polonii, chiar dacă nu ne-am anunțat pentru alipire „de bună voie”, după exemplul Sașilor, căci nici Polonii nu au făcut-o, în favorul Rusiei.
*

La cele de până aci „modernii” pot zice, că toate acestea au fost foarte demult și atunci mișcarea națională poloneză nu provocase sancțiunile rusești, Siberia, rusificarea și celealalte mijloace variate ale desnaționalizării.

Bine! Să trecem la a doua jumătate a veacului XIX. și la politica față de minorități a lui Gorciacov, cel mai tipic, dar și cel mai distins bărbat de stat rus al acestor vremi.

Se știe, că pe urma reacțiunii izvorite din răzbunarea mișcărilor spre libertate, cari cuprindeau Europa, la 1830 și la 1861

în Polonia au izbucnit revoluții, pe cari a le suprima nu mult i-a costat pe guvernanții ruși.

Cu toate că acum ar fi fost motivată din partea Rușilor guvernarea prin teroare, putem ceti în raportul lui Bismarck – pe atunci ministru la St. Petersburg – din 22 Nov. 1861 asupra unei convorbiri avute în aceasta chestie cu omnipotentul Prinț Gorciacov, Cancelarul imperiului rusesc, următoarele părți:

„Gorciacov crede, că sulitele sunt, ce-i drept, bune de propte, dar timp mai îndelungat nu se poate șede pe ele (!) și starea de asediu nu poate ține în veci!”

Și s'a făcut aceasta convorbire *abia la 8 luni* după sufoarea războiului pentru libertate! Deci lui Gorciacov îl erau mult și aceste 8 luni.

Dar fiindcă sulitele de azi nu sunt mai puțin ascuțite ca cele din veacul trecut – dimpotrivă! – din aceea, că aici pela noi – deși revoluție ori altceva de acest fel nu a fost niciodată, și cu toate că oratorul partidului național a protestat împotriva caracterului de „cucerit” al Ardealului – azi, în al 6-lea an de pace, ne bucurăm de binefacerea stării de asediu, trebuie să deducem, că tehnica „șederii pe sulite” a făcut un progres esențial în jumătatea de secol trecută.

Oricum să privim chestia, e sigur, că abia se poate separa de „politica” minoritară!

Dar Gorciacov – se vede, că e omul lumii vechi – vede nemulțumirea Polonilor și în aceea, că: „...nu avem destui funcționari ruși, *cari să cunoască limba polona și legile în vigoare acolo* (în Polonia)”.

E ușor a înțelege din aceasta, că Gorciacov la 90 ani după cucerire – ori să zicem, după „unificare”, găsește de absolut necesar, ca funcționarii să cunoască limba și legile polone, dar de altă parte a găsit de superfluu și desigur de dăunător „unificare” cu orice preț. (Că a avut putere să o facă, la aceasta nu încape îndoială.)

Deci dacă reprezentantul atât de pregnant al ideii naționale rusești, Gorciacov, a găsit de corectă, în butul revoluției din trecutul apropiat, aceasta procedură umană față de minoritatea polonă, desigur a fost convins, că aceasta e pofitica *bună* și cea contrară e politică *rea*!

Cu toate acestea a fost totuș un rus destul de „bun”!

Dacă urmașii lui în scaunul de cancelar al Rusiei nu au cunoscut secretul acestei bune politici, aceasta nu în ultimul rând a devenit cauza pieirii imperiului.

Dar Bismarck, care a avut atențiune pentru toate, nu mult după raportul de mai nainte, a trimis la Berlin un raport nou, nu mai puțin interesant din punctul nostru de vedere.

Zice în acesta astfel:

„Guvernul rusesc de prezent e dispus a ceda din rigoarea de până acum față de bisericile r. cat. și luterană.

Una din aceste concesiuni e, *între altele, instrucția școlară a copiilor după dorința părinților.*”

Politicianii școlari ai păcii numite după suburbiul Parisului, din România nouă, ar putea merge la școala bărbaților de stat reacționari ai Rusiei absolutiste din veacurile trecute, ca să învețe liberalism.

Din nimbul, ce-i înconjură pe aceia, ar putea să învețe și aceea, că tribunalul istoriei în recunoștința sa nu depinde de succesele trecătoare ale unor mijloace mici, cum e oprimarea minorităților neputincioase.

Figurile împărătesei Catharina și a lui Gorciacov vor fi cunoscute și cinstite înaintea fiecărui rus și atunci, când vor fi uitate chiar și numele unor rusificatori, ca Bobrinski și Stolipin; și amintirea celor de mai nainte nici ca a unor oameni de stat, nici ca a unor „buni” ruși, niciodată nu o va întuneca politica lor binevoitoare și umană, urmată față de minorități!

Borșa-Cojocna, Iulie 1924.

Această gazetă se redactează de aparținătorii minorității maghiare. Deoarece însă credința noastră este, că chestiunea minorităților prezintă un interes general, cu plăcere dăm loc oricărei comunicări privitoare la minoritățile de rasă, religione și de limbă.

Zona culturală.

De Andrei Ajtay.

D-l Ministru de Agricultură, Constantinescu în ședința din 10 Nov. 1923 a senatului a făcut declarația, că teritorul expropriat în Ardeal în zona dela Timiș-Torontal, peste Arad, până la Sarmar, a fost rezervat, ca acolo să se colonizeze românii de peste hotare și din munți, căci acest teritor se cade acelora, cari reprezintă leagănul naționalismului român”.

Cuvintele d-lui Ministru de Agricultură, Constantinescu, firește, au fost însoțite de aprobări. Le-au aprobat și acei senatori, cari la timpul său au votat §. 10 din Legea Agrară, ce ordonează exproprierea micilor proprietari coloniști maghiari, pentru că la aceasta au găsit bază morală în faptul, că pe acești nenorociți guvernele maghiare i-au colonizat pe păminte, cari cădeau în hotarele unor comune locuite de Români. Proverbul latin milenar „quod licet Jovi, non licet bovi” a strălucit în puritatea ei, în aceea memorabilă ședință a senatului.

Dar d-l Ministru al Instrucțiunii, Anghelescu nu poate suferi, ca colegul d-lui dela împrumut să se arete patriot mai bun. Nu a așteptat, ca Parlamentul să taie zona culturală, ci a făcut-o D-lui prin un singur ordin: Nr. 40771/1924. În acesta se ordonează:

§. 1. În teritoriile cu populație mixtă ale țării să se ridice o zonă culturală, în care activitatea școlară și extrașcolară a corpului didactic să fie mai intensivă. Aceasta zonă va cuprinde:

în *Ardeal*: județele Maramurăș, Satu-mare, Sălaj, Bihor, Timiș-Torontal, Treiscaune, Odorhei și Ciuc;

în *Bucovina*: județele Coțmani, Văscăuți, Vișnița și Zastavna;

în *Basarabia*: județele Hotin, Tighina (orașul) și Cetatea Albă;

în *Dobrojed*: județul Caliacra.

§. 2. Pentru activitatea școlară și extrașcolară, și până se vor lua măsuri prin lege, se dă deocamdată ca indemnizație 50% din salariul de bază.

Acest plus de salariu se va da, în urma unei propuneri motivate a inspectorului șef (la profesori), s'au a inspectorului învățământului primar (la învățători), dar în primul rând acelor membri ai corpului didactic din vechiul Regat, cari doresc să servească în regiuni cu populație mixtă...

§. 3. Asupra concurenților se vor face tablouri; autorizația se dă pe un an, dar se poate revoca în decursul anului.

§. 4. Ordinul se va executa prin inspectorii regionali ai învățământului.

*

De sine înțeles, ordinul d-lui Ministru al Instrucțiunii și declarația d-lui Ministru al Agriculturii Constantinescu, sunt o fidelă reoglindire a §. 8 din Tratatul de Paris și al spiritului hotărârilor de Alba-Iulia, cum și a §. 4 din Constituție; ca să convingem despre aceasta și cetitorii noștri, merită să privim mai de aproape datele culturale ale zonei culturale organizate de d-l Ministru al Instrucțiunii.

Datele anului 1921, din tabloul următor, sunt luate din numerotarea populației dela 1910 și din datele culturale dela 1913 ale guvernului maghiar, datele anului 1921 sunt din conspectul Oficiului de Statistică român din Cluj.

S'au primit de sub imperiul maghiar, la 1919											Sub stăpânire română	
Județe	Teritor. km ²	Populația				Școli prim.			Școli prim.			
		rurală urbană	totală	limba mat.		total	limba de propunere		total	limba de propunere		
				rom.	magh.		rom.	magh.		rom.	magh.	
Bihor	7897	rurală urbană	424296 64169	252448 3604	158854 58421	391 29	159 3	232 26	556	407	141	
Ciuc	5065	rurală urbană	133114 12606	17833 199	113748 12140	104 6	9 —	95 6	87	37	50	
Treiscaune	3389	rurală urbană	133336 14744	22805 158	109187 14331	129 8	9 —	120 8	165	61	104	
Maramurăș	3381	rurală urbană	124111 21370	71454 2001	10639 17542	101 14	41 —	59 14	155	130	7	
Satumare	4902	rurală urbană	240096 68269	124292 4109	107493 63007	293 40	108 1	185 39	251	176	71	
Sălaj	3815	rurală urbană	215193 14947	134799 1288	73805 13507	243 11	143 2	99 9	296	257	85	
Timiș-Tor.	7313	rurală urbană	432500 72555	165183 7566	55560 28552	396 25	157 3	172 19	372	187	36	
Odorhei	2939	rurală urbană	113929 10244	2725 115	108570 9888	146 5	5 —	138 —	153	12	138	
În întreaga zonă cultur. ardeleană	38701	rurală urbană	1816575 278904	791539 19040	737856 217388	1803 138	631 9	1100 126	2035	1267	632	
Total			2095479	810579	955244	1941	640	1226	2035	1267	632	
Proporția		rurală urbană	86.7% 13.3%	43.6% 6.8%	40.6% 78.0%		35% 6.5	61% 91.3%				
În întreaga zonă cultur. ardeleană				38.7%	45.6%		32%	63%		64.3 %	31 %	

Din cei 2,095.479 locuitori ai teritorului luat sub carantina culturală română, conform statisticei maghiare din 1910 erau maghiari 45.6%, români 38.7%; din populația rurală de 1,816.575, erau 40.6% maghiari și 43.6% români; din populația urbană de 278.904 erau 78% maghiari și 6.8% români.

Conform numerotației române din 1920 (Vezi datele amănunțite în Dicționarul Transilvaniei Cluj 1921) raporturile locuitorilor din zona culturală la 1920 erau:

Județe	Populația zonei culturale la 1920						
	totală	Populație					
		urbană totală	rom.	magh.	rurală totală	rom.	magh.
1. Bihor	490517	68081	8441	40744	422436	268331	132106
2. Ciuc	141126	11455	734	9951	129671	28296	99311
3. Treiscaune	143104	15989	1411	13979	127115	27566	98492
4. Maramurăș	153350	23691	4964	6552	129669	74518	7055
5. Satumare	320747	90333	19122	48870	230414	145705	47114
6. Sălaj	226510	16295	3098	10761	210215	136673	59840
7. Timiș-Torontal	489752	82689	15892	26185	407063	155219	43179
8. Odorhei	119127	10192	211	9653	108935	4134	101762
Total	2084233	318725	53873	166695	1765518	840442	588859
		15.3%	16.9%	52.5%	84.7%	46.5%	33.4%

În raportul populației din aceasta zonă culturală, în zece ani (de la 1910 la 1920), conform statisticei „oficiale”, ar fi survenit deci următoarea schimbare:

La anul	Din populația						
	totală	urbană	români	maghiari	rurală	români	maghiari
1910	2095479	278904	19040	217388	1816575	791539	737856
1920	2084233	318725	53873	166695	1765518	840442	588859
Schimbare în procente	- 11246 - 0.4%	+ 39821 + 14.3%	+ 34833 + 130.4%	- 506931 - 23.3%	- 51057 - 2.8%	+48903 +3.7%	- 148997 - 20.2%

Deci statistica română cu cunoscuta metodă norocoasă a reușit, în raport cu anul 1910, pe teritoriul zonei culturale, a reduce numărul populației urbane maghiare cu 23.3% și tot atunci a sporit numărul populației urbane române cu bagatelul de **130.4%**; dar nici cu atâta nu s'a mulțumit, căci și populația rurală maghiară a redus-o, dintr'o lovitură, cu 20.2%, și tot atunci numărul populației rurale române l-a urcat cu 3.7%, cu toate că numărul total al locuitorilor din teritoriul întreg, în același timp a scăzut cu 0.4%.

Prin urmare în 10 ani, pe zona culturală stabilită:
numărul total al populației ar fi scăzut cu 11.246 suflete — 0.4%
„ populației maghiare „ „ „ „ „ 199.690 „ — 20.9%
„ „ române „ „ crescute „ 63.736 „ + 7.8%
prin ce guvernul român dovedește, că viforul de sânge al acestui
deceniu a trecut fără urmă peste români.

Dacă pe teritoriul zonei culturale din chestie raportul numeric
al maghiarilor – față de cel din 1910 sub stăpânire maghiară–
de fapt a scăzut dela 45.6% la 36.3% și raportul numeric al
românilor, în urma evenimentelor favorabile, fără pereche în
istoria lumii, întrecând cu mult toate mediile de creștere pe zece
ani din lume, a sărit dela 38.7% la 42% – decrescând numărul
total al populației:

Atunci ce rațiune are, ca pentru românizarea rapidă și ri-
dicolă a celor 36% populație de altă limbă, să se stabilească o
zonă culturală, unde din teritoriul îndepărtat al populației majo-
ritare se aruncă o trupă aleasă și pregătită cu metode speciale
de război, asigurându-i și soldă deosebită, dacă cele încredințate
cu grabă și fără milă le va executa asupra jertfei sale.

Ce egalitate de drepturi și ce morală e aceea, când o
fracțiune considerabilă a cetățenilor, guvernul statului fără orice
procedură formală, o condamnă la execuție spirituală și morală
și pe lângă aceea, premiul deosebit al celor ce se angajază să
o facă, îl dă din impozitele jertfelor, rânduite spre acoperirea
trebuințelor publice?!

Dacă guvernul român nu ar voi să stârpească de fapt ma-
ghiarimea, ci numai să-i ridice cultura, la un nivel cu aceea a
Românilor din Vechiul Regat, atunci într'adevăr nu mai e nevoie
a asmuța pe profesorii și învățătorii din Regatul Vechiu, pe lângă
premiu, asupra bieților maghiari din aceste regiuni, căci până
ce în vremea stăpânirii maghiare la 780 suflete revenea o școală
primară, după stăpânire română de doi ani guvernul român
numărul școlilor cu limbă de propunere maghiară din acest ținut
l-a redus dela 1226 la 632, în urmare la 1921 deja numai la
1195 suflete maghiare revenea o biată școală maghiară, dacă e
adevărată statistica română din 1920, că numărul lor în cei din
urmă zece ani a scăzut cu 199.690 suflete (iar dacă dela 1910
nici nu a scăzut nici nu a crescut numărul maghiarilor, atunci
tot la 2698 suflete revine o școală maghiară). Iar dacă luăm în

conziderare și ravagile făcute în cei doi ani din urmă de către guvernul român între școlile maghiare ale acestui teritor (numai în județul Treiscaune d-l Ministru printr'un singur ordin a închis deodată 27 școli maghiare; dar foarte puține zile au fost în anii 1922 și 1923, în cari să nu fie venit știrea din Ministerul dela București ori dela cutare Inspectorat din provincie, de închiderea unor școli maghiare), atunci numărul maghiarilor, cărora le revine o școală, întrece și cifra de 3000.

Iar dacă pentru activitatea școlilor secundare maghiare e îngrijorat guvernul român, privească numai datele Anuarului Școalelor Secundare Publice din România 1922/3 și va fi mângaiat asupra rezultatelor culturale ale activității sale de până aci.

Numai la §. 8 al Constituției să nu se uite d-l Ministru, căci conform acestuia tot românul, fără deosebire de rasă, limbă ori religie, e egal înaintea legii; dacă privește la acest articol, se poate întâmpla, să-i vină un zimbet pe buze, ceea ce totuș e o ofență pentru aceia, cari asemenea legi fundamentale le țin de ceva lucru serios!

Politica noastră financiară.

De Dr. Elemér Gyárfás.

Chestiunea aș putea-o pune eventual mai lămurit astfel: avem și să avem noi Maghiarii ardeleni o politică financiară independentă și conștientă?

În cartea mea apărută mai pe urmă am arătat, că Românii ardeleni, Sașii ba și Șvabii au o asemenea concepție financiară independentă și sub eghida acesteia caută să-și coprindă într'o unitate toate instituțiile financiare.

Tot acolo am arătat și dezvoltarea organizației financiare a Maghiarilor din Ardeal, lămurind cât se poate de pronunțat cauzele, cari după părerea mea au împiedecat concentrarea acestor instituții în jurul unui centru ardelean și recunoașterea clară a scopului propriu ardelenesc. Cu deosebire am arătat două: divizarea vieții publice a Maghiarilor din Ardeal prin patimi politice și influența crescândă a marilor bănci dela Budapesta.

Anume, divizarea are două direcții:

direcția generală ardeleană, care înseamnă o putere impulsivă față de puterile centripetale, cari gravitează spre Budapesta și spre București;

direcția ardeleană specială maghiară, care vede și simțește, eventual și pune diferențe și pereți despărțitori între linia proprie și între liniile organizațiilor ardeleno-române și săsești.

Deci chestiunea s'ar putea formula astfel:

Fost-a în trecut motivat, ca viața economică ardeleană să se pună total sub directiva Budapestei și ca instituțiile ei să se contopească total în marile organizații din Budapesta? Și în prezent e corectă și motivată totala subordonație economică către București?

Dacă nu și dacă viața noastră economică are să se așeze în mișcare în jurul propriei osii economice, e necesar de oparte și permis, de altă parte, ca aceasta viață economică chemată spre o dezvoltare de forțe unitară, să se divizeze conform diferențelor de rasă și de naționalitate în trei părți, și anume în română, maghiară și germană?

Trebue să privim în fața acestor probleme spre a afla la acele răspunsuri deschise lămurite și hotărâte. Și dacă l'am aflat, trebue să devie sânge în toți factorii ai vieții noastre economice.

Până când va întârzia răspunsul, vor rătăci organizațiile noastre, chemate la rolurile cele mai importante, fără busolă. Până când viața economică ardeleană nu se trezește la conștiință, că răspunsul dat e singurul adevărat și până ce nu vor vedea clar toți factorii, că interesele lor vitale pretind acomodarea strictă spre singura direcție corectă, se va risipi putere și energie de o valoare neprețuită.

După convingerea mea toate acestea deja nu mai sunt chestiuni, cari nu s'ar putea rezolvi, ei sunt direcții desemnate clar și inapelabil.

Nu numai noi, ci și minoritatea germană, aflătoare în aceeași soartă cu noi și și Românii ardeleni susțin și proclamă în presă și în viața publică, în deplin acord și cu hotărârea conservării de sine, că punerea vieții economice a Ardealului la discreția marelui capital bucureștean nu ar însemna progres, ci absolut regres.

În expunerea și lămurirea acestor idei atât Sașii cât și Ro-

mâinii ardeleni merg pe calea lor veche și bătută și cu puține excepțiuni aceleaș argumente le înșiră acum față de *București*, pe cari încă nu demult le aruncau în linia de foc față de ocuparea terenului în Ardeal din partea marelui capital *budapestan*.

Și nu ne putem mira nici de aceea, dacă de altă parte, între armele politice de cucerire ale marilor bănci dela București găsim în multe privințe aceeaș concepție de stat, pe cari nu demult se răzima marele capital budapestan.

Deci situația e dată. Aceasta situație nu am produs-o noi, Maghiarii din Ardeal, nici nu suntem noi chieșiți să o răsturnăm. Dar interesele noastre vitale pretind, ca în aceasta situație să luăm poziție.

Sub stăpânirea maghiară, Maghiarii din Ardeal priveau ne-mișcați, neorientați și neputincioși, lupta pentru eghemonie dintre marele capital budapestan și dintre capitalul român și săsesc din Ardeal. Pe față nu a luat poziție, dar prin sentiment și interese s'a legat mai mult de capitalul budapestan. Nu s'a știut ridica la înălțimea unei concepții proprii.

Azi posibilitățile atașării la marele capital *budapestan* sunt excluse. Ca cu marele capital de *București* chiar Maghiarii din Ardeal să înființeze o legătură mai tare ca a Românilor ardeleni și a Sașilor, aceea nu numai e nemotivat, dar ar fi absolut fără nici un scop, precum s'a putut convinge despre aceasta oricine, pe urma experiențelor amare ale unor îmbieri de sine. Deci pentru noi nu rămâne alta, decât retragerea în cetățuia de salvare a concepției economice proprii a Ardealului, și ocuparea unui loc cuvenit în aceea, lângă frații Români și Sași.

Dar dacă cerem loc pentru noi între zidurile acestei cetăți și apărare alături de ei, față de atotputernicia Bucureștiului, aceasta o putem face numai pe lângă excluderea oricăror gânduri rezervate.

Asta trebuie să o înțeleagă nu numai Maghiarii din Ardeal, dar trebuie să o înțeleagă și Budapesta.

Cred, ba știu, că o și înțeleg. Cel puțin cei competenți o înțeleg și numai copilăria imatură sau reavoința a putut pune condeiul în mâna acelor, cari în presa ardeleană, budapestană ba și vieneză, au atăcat vehement aceasta concepție economică conștientă ardeleană și m'au acuzat, că eu, „fostul fișpan (prefect) maghiar”, care „cu o mână scriu articoli în interesul minorității maghiare”, „am declarat războiu” (!) marelui capital maghiar

(budapestan), Băncii de Credit (Hitelbank), Băncii Comerciale (Kereskedelmi Bank) etc.

E frumos dela ei, că barem munca unei mâni mi-o recunosc.

Sunt sigur că e foarte aproape vremea, când și cei ce mă atacă, vor recunoaște că *marele capital de Budapesta numai strecurat prin inima Maghiarilor din Ardeal, și în cea mai strânsă unire organică cu instituțiile acelora ar putea desvolta o activitate rodnică în Ardeal și a ajunge succese reale, stabile.*

Deci nu spre Budapesta, nici nu spre București avem să ne orientăm. Viața economică a Ardealului își găsește echilibrul în mișcarea în jurul osiei sale.

Se vedem acum a doua întrebare:

E permis, ca vieța economică ardeleană trezită astfel la conștiința scopului propriu, să se diferențieze în trei părți și după rase să se împărțească în parte română, germână și maghiară?

Și la aceasta întrebare, răspunsul îl dă situația dată și a decide nici de data aceasta nu e în putința noastră.

Capitalul ardelean *român* și săsesc încă pe vremea stăpânirii maghiare s'a organizat în baza scopurilor proprii. În interiorul acestor organizații noi nu avem ce căuta. Dar a distruge aceste organizații nu a fost în stare nici marele capital de Budapesta. Zadarnic le asediază și cel de București. Ar fi stupid, ca noi să înțrăm în luptă cu ele.

Prin urmare, dacă nu dorim ca alături de două organizații tari și conștiente, să ne fărîmițăm total ca o „cantitate neglijabilă”, atunci toate grupările minoritare, cari nu se pot așeza în organizațiile actuale, trebuie să-și creieze formele organizației proprii.

Dacă organizația astfel formată va avea caracterul minoritar maghiar, cauza nu e, că aceasta organizație a pornit din temeiu minoritar maghiar, ci singur și exclusiv faptul, că grupurile române și săsești fiind deja organizate de mai nainte, numai grupurile maghiare au rămas neorganizate și acestea înconștient își apasă timbrul său și asupra organizației create prin ele.

Deci să lămurim noțiunile.

Noi, Maghiarii ardeleni, nu am dorit și nu dorim să decidem în chestia, că în ce chip să se facă organizarea externă a vieții economice conștiente și unitare a Ardealului, pe care toți o găsim de singură la locul său: în cadrul unei singure organizații sau divizată în trei părți după națiuni (deși din punct de vedere tehnic unitățile cu o limbă sunt cu mult mai compacte și se pot ad-

ministra cu mult mai ușor). Chestiunea aceasta se rezolvă prin faptul, că organizațiile române și săsești există și nu sunt dispuse a renunța la independența lor. Pentru noi, cei ce am rămas afară, organizația înseamnă creierea unui organism cu caracter maghiar. Nu pentru că noi am inițiat organizare cu caracter maghiar, ci pentru că în organizarea noastră nu putem compta decât pe concursul grupărilor cu caracter maghiar.

Acest fapt azi e de notorietate publică. Il știu Maghiarii ardeleni, îl știu și frații Români și Șași.

Deci sau e total neorientat, sau nu e de bună credință ziarul maghiar bănățean, care nu demult scria că: „institutele le-a reținut dela alăturare și convingerea, că *gruparea capitalului după națiuni nu a fost găsită de o formă practică corăspunzătoare*”. Că ce este a se înțelege sub aceasta «*formă practică*», o spune și aceea, când accentuiază, că „pentru institute alăturarea nu ar avea nici un avantaj în dimpotrivă, *le-ar influința interesele în mod nefavorabil și ar fi desavantajos pentru activitatea lor profesională.*” „Aceasta le-a îndemnat, ca mai bine să între în sindicatul dela București”, trage concluzia numitul ziar.

Un alt ziar, tot maghiar din Ardeal, merge și mai departe și cercetând îndelungat, «*dacă sunt condițiile preliminare ale unei organizații minoritare absolut maghiare*», constată pentru toată lumea și pentru București, că „aceasta acceptă organizarea pe bază națională”. Ba merge și mai departe și cu glas tare atrage chiar atențiunea celor competenți: «*Se știe la București, cum stă cauza acestei organizări?*»

Pot să liniștesc pe oricine: se știe.

Se știe și nu sunt aruncat cu pietri pentru aceasta. Oricât ofere și forțează o asemenea mentalitate în mâna Bucureștiului, peatra împotriva noastră.

Diciosânmărtin, August 1924.

Goană după biserici.

De Ioan Botos.

Înalții demnitari ai Statului, politicianii de seamă din jurul guvernului trâmbițează sus și tare în toată lumea, cât de tolerant se procedează în România față de minorități, câtă bunăvoință se arată față de ele în legislație, în administrație și în toate manifestațiile cetățenești, iar când i-se prezintă vre-unuia dintre marii corifei dovezi contrare, jicniri dureroase, de loc e gata cu răspunsul: nu intențiunea guvernării, nu cei dela cârma țării, ci micii funcționari abuzivi, sau iperzeloshi, cauzează jicnirile, fără aprobarea, fără consimțământul și fără cunoștința guvernului, care păstrează totdeauna dreptatea și egalitatea față de toți cetățenii țării. Am avut ocaziune de a dovedi în repetite rânduri cu date zdrobitoare contrarul celor afirmate. E de ajuns să amintim ordonanțele ministeriale, cari prevăd închiderea pe rând a școlilor minoritare, legile, cari taie nemilos în micii proprietari (coloniști) maghiari, dispozițiunile financiare și administrative referitoare la firmele prăvăliilor și altele, cari apasă pe comerciantul minoritar, nepăsarea autorităților față de tot ce nu are caracter național român, etc. Iată, acum vom așeza o floare nouă la buchetul strâns din jalbele noastre, o floare cu atât mai tristă, mai uscată și ghimpată, cu cât jicnirea o suferă o minoritate de religie, a cărei aderenți însă sunt totodată și membrii națiunei majoritare.

Am crezut și credem totdeauna în triumful umanității veacului civilizat de azi, umanitate inspirată pe de o parte din instinctul omului modern al secolului XX, pe de alta din dogmele și sfintele porunci ale creștinizmului bimilenar. Lozinca, „iubește pe deaproapele tău!”, fundamentul și secretul trimfului civilizației, baza orânduielilor și vieții sociale omenești ar trebui, să se respecte nu numai de factorii bisericilor, dar și de bărbați politici în statele a căror existență, propășire, respect și demnitate depinde în primul rând dela ascultarea poruncilor creștinești.

Tot ce e contrarul acestora, insemnează decadență, destrucție și imoralitate. Goana după biserici, confesiuni și tot ce e în legătură cu religia, fie că se face în formă de propagandă, educație sau de manifestație culturală, nu se poate admite și sub nici un motiv nu are scuză pentru cei, cari o comit și exercitează.

Morala este fundamentul tuturor organizațiilor sociale, deci și al statului, iar religia alimentatorul principal al acestei morale. Cel care atacă biserica, fie ea de orice rit și confesiune, atacă morala și subsapă existența organizației sociale. Lozinca: unire, ideal național etc., nu scuză păcatele pe acest teren. Îndemnul de cucerire a sufletelor cu apucături de forță se răsbună prin decadența ce se cauzează în urma atacului. Sufletele nu se pot câștiga prin samovolniciri, ci numai prin puterea idealurilor, cu bine și cu frumosul.

Tiranismul actualului guvern strălucește în a ataca morala peste ruinele cauzate bisericilor. Nu amintim nemiloasa lege a reformei agrare, frustrătoare de averi bisericesti, fiindcă prin ea s'a căutat a se satisface un ideal social al zilelor de azi. Dar guvernul și biserica dominantă continuă atacul. Continuă prin nemiloase ordonanțe față de confesiunile celelalte, prin schilăvirea educației morale a altor confesiuni până chiar și la răpirea bisericilor cu forță brută, ba ce e ne mai pomenit, prin dărâmarea bisericeii altei confesiuni.

Reproducem în extras articolul „In jurul parohiilor Cib și Poiana” al foaiei oficiale a Diecezei gr. cat. din Lugoj, *Sionul Românesc*, spre documentarea cât de mult trece limita admisa la concurență biserica dominantă, pe lângă asistența reprezentanților și organelor guvernamentale. Din acest istoric se poate edifica toată lumea, cât de tolerant poate fi acest guvern față de confesiunile *altor națiuni*, când atacă cu îndrăzneală și brutalitate fără păreche o confesiune *română*.

„In cele următoare lăsăm să urmeze o relațiune concisă asupra celui mai nou scandal bisericesc – putem zice european – care ține în agitație în mai nou, dieceza.

E vorba de cazul bisericilor noastre din Cib și Poiana, ambele în plasa Geoagiu, jud. Hunedoara. In ambele comune *fără treceri în regulă, s'au ocupat bisericile noastre de către românii ortodocși și cea din Cib este deținută până azi de ei, cea din Poiana a fost pur și simplu demolată!*

I. Marți. în 24 Iunie a. c. fiind I. P. S. Sa Mitropolitul Sibiului Dr. Nicolae Bălan în vizitație canonică la Cib, s'au adus înaintea I. P. S. Sale câțiva indivizi, cari și ar fi manifestat dorința de a trece la ortodocși, cu condiția, că li se dă preot (căci actualmente n'avem preot acolo) și că va trece și biserica în uzul cultului gr. or. Li s'au promis ambele și

au fost invitați oamenii, ca să facă declarația și în sris, mai bine zis li s'au prezentat spre semnare o declarație, pe care ei au subscris-o. Dar fiindcă cei prezenți nu reprezentau decât o mică parte a uniților din comună, (nu e exclus, să fi fost cum se spune, că s'a făcut la Poiana, unde s'au adus ortodocși, ca să se declare în nume de uniți, contra unirei) primarul a luat lista și a purtat-o din casă în casă, făcându-i să subscrie. Terorizați și amenințați, o parte din ei au și subscris. Dar toți au pus condiția, că numai așa trec, dacă se trece și biserica cu ei. Dacă era vorba de trecerea întregii populații unite, n'avea înțeles această condiție; dacă s'a pus, a fost, că prin trecerea cu orice preț barem a unei părți din populație, *să se poată pune mâna pe biserica și pământele parohiei unite din Cib.*

S'a dat ordin ca Duminecă 29 Iunie să se preieie biserica unită de către ortodocși. Ordin absolut ilegal, pentru că trecerea încă nu se făcu-se, se anunțase numai (dacă e adevărat) intențiunea de trecere, dar pentru adversarii noștri nu legalitatea avea importanță, ci aceea, *să se pună odată mâna pe averea unită a parohiei!* Cât ce credincioșii noștri au auzit de aceasta, au vizitat pe protopopul nostru la Geoagiu. Acesta pe ziua numită a mers la Cib, unde a celebrat s. Liturgie. În decursul Liturgiei au intrat în biserică dl. protopop ort. V. Gorun și dl. *primpretor Jantea* din Geoagiu, *cu primarul* din Cib, cu mai mulți preoți ortodocși, cântăreți și credincioși, cari venise ca la un spectacol. După ce protopopul nostru a isprăvit cu Liturghia, păr. protopop ortodox a pășit în mijlocul bisericii, și *a declarat biserica de preluată pe seama cultului gr. or., vestind moartea unirei;* a sfințit apă și a invitat poporul să-și aleagă comitet după statutul șagunian. Protopopul nostru a protestat și a părăsit biserica; auzim că *a luat cuvântul și dl. primpretor Jantea, îndemnând pe oameni să treacă la ortodoxie, că aceea e «religia statului»;* mai condamnabil s'a purtat însă dl. primar Dionisie Pop din Cib, care a amenințat pe oameni, că unul să nu mai cuteze să se declare pentru unire, că va fi vai de el!

Raportându-se Ordinariatului acest lucru, s'a trimis numai decât preotul misionar Dr. I. Marianescu însoțit de păr. Victor Ionaș, noul administrator, la Cib, să ancheteze. Dar ortodocșii de acolo luând înainte cunoștință de venirea lor,

i-au așteptat ia marginea satului, primarul, învățătorul cu câțiva bătăuși înarmați, cari *i-au împiedecat să între în comună, ba i-au escortat și i-au batjocorit cu infuriile cele mai grosolane*, mai ales primarul și învățătorul; acest din urmă tot de Hristos îl înjura, trimițându-l înapoi cu escorta ca pe niște făcători de rele.

2. În comuna Poiana a făcut vizitație can. I. P. S. D. Mitropolit dela Sibiu Sâmbătă 5 Iulie a. c. Atunci a fost duși” înaintea I. P. Sale câți-va oameni, cari, pe cât am aflat, nici nu erau cu toți uniți (uniți noștri cei mai mulți erau la lucrul Câmpului, pe valea Mureșului) să se declare, că ei trec la ortodoxie.

Nu se știe, ce li s’a răspuns; se știe însă, că uniții noștrii s’au trezit cu aceea, că le-a declarat între altele d-l secretar, *că unirea e desființată, fiind aceasta dorința Maiestății Sale Regelui*, care e însuși ortodox: s’a intrat în biserică, li-s’a luat obiectele din ea, transportându-se în biserica ortodoxă, împreună cu clopotul *pe care însuși I. P. S. Bălan l’a sfințit din noa*); protopopului nostru din Georgiu i-s’a trimis o telegramă, care e destul de grăitoare, pentru a se arăta că nu e făurită de credincioșii noștri, dupăcum de fapt ni-a și raportat verbal un om venit de acolo cu o scrisoare-protest, pe care o rezervăm pentru anchetă. *Și ca culme la toate s’a decis demolerea bisericii noastre*. Credincioșilor noștri care au protestat împotriva acestui decis, secretarul Dion. Giurgiu și primarul Nicolae Ciucean le-a declarat, că dela Maiestatea Sa Regele au ordin să demoleze biserica.

Duminică la 13 Iulie preotul Ion Iancu cu doi oameni au mers și s’au apucat de dărâmarea ei. Credincioșii noștri neavând preot în loc ori în apropiere, au trimis la păr. Sabin Buglea din Ruda. Acesta a mers la Poiana, Marți 15 Iulie, însoțit de d-nii Ioan Domșa cantor și Nicolae Boticiu înv. în București (plasa Brad), cum și de Iosif Bara din Curechiu. Ajungând la Poiana, au găsit pe ***păr. Ion Iancu cu securea în mână, lucrând la dărâmarea bisericii noastre***. După ce păr. Buglea cu însoțitorii săi au petrecut puțin timp în comună, au fost asaltați de d. notar Dionisie Giurgiu, de preotul Ioan Iancu și de mulți bătăuși, cari *cu injurători și amenințări i-au scos afară din sat, ba după păr. Buglea au și pușcat de 3 ori, în cât abia au scăpat cu viața*. Ce

partea avut și notarul în demontarea bisericei, se arată în scrisoarea-protest susanumită.”

În urmare foaia gr. catolicilor înregistrează protestul adresat Ministerului Cultelor și închide astfel:

„Marea noastră publicitate și dacă trebuie, toată lumea civilizată se poate edifica asupra celor se se întâmplă în România-Mare, în veacul al XX-lea!”

Noi mai adăugăm: lumea civilizată își va putea închipui din cele relatate, ce au de suferit bisericile maghiare în Ardeal, dacă chiar și o biserică română se maltratează în felul acesta.

Față de cele sus arătate, sunt aruncare de praf în ochii lumii, predicile frumoase ale capilor bisericilor și ale diplomaților noștri despre înțelegerea, toleranța și iubirea deaproapelui, proclamate ca fapte, în țara noastră. Înzadar s'a pus fundamentul alianței mondiale pentru sprijinirea colaborării frățești a bisericilor, înzadar s'a constituit comisiunea română a acestei instituțiuni și s'au rostit cuvântările frumoase ale participanților la ședința constitutivă, ținută la 25 Octombrie 1923, însași în chiar sala de întruniri a palatului metropolitului primat din București, nicăiri în viața comună nu se prea observă respectarea punctelor stabilite acolo.

Nu va fi fără interes a arăta, în legătură cu aceasta, ce a declarat metropolitul primat, Miron Cristea, la această ședință, când la îndemnul Păr. Dr. Alexandru Ramsay, din Londra, s'au adunat reprezentanții mai multor confesiuni, pentru a constitui comisiunea română a acestei alianțe mondiale. I. P. S. Miron Cristea a arătat efectele dezastruoase asupra sufletelor, cauzate de războiul mondial. Între oameni – zisese – s'a plantat neîncrederea, intoleranța și ura. În contra acestora trebuie să se lupte. Creștinismul, susținătorul iubirii deaproapelui, are în primul rând datoria de-a o face aceasta. Deși creștinismul se împarte în mai multe confesiuni, totuși confesiunile trebuie să uite diferențele între ele, pentru a se uni în iubirea lui Cristos și *pentru a căuta căile păcii*. Prin aceasta se dă exemplu strălucitor nu numai creștinilor aparte, ci și statelor și popoarelor și ajută la țintă pacea mondială.

A mai vorbit la aceasta ședință P. S. Vartolomeiu, episcopul Râmnicului, zicând, că trebuie creată unirea apostolică a creștinilor, înlocuind dogmele cu viața și faptele lui Christos. *Bisericile au datoria de a lupta în contra lacomiei* și a sămăna

în suflete idealul Evangheliei. Biserica trebuie să propage toleranța și dreptatea față de aceia, cari altfel cugetă. Să n'aibă voie a se amesteca în chestiile statului nici o biserică cu atât mai mult trebuie să construeze însă pentru crearea bunelor sentimente și atitudinii pașnice. Astfel devin bisericile adevați factori de cultură.

Apoi s'au mai acceptat la aceasta ședință și hotărârile conferinței din Novisad, a alianței mondiale pentru sprijinirea colaborării frățești a bisericilor și anume pasajele referitoare la minoritățile de rasă, religie și limbă, cari prevăd, că comisiunile diferitelor state ale alianței au datoria primă de a face tot posibilul spe a exoperă dela factorii competenți ai statelor respectarea binevoitoare și integrală atuturilor hotărârilor tratatelor de pace, cari se referă la minorități.

Unde vedem noi respectarea aceasta atât de naturală, atât de necesară și dorită? Unde sunt capii bisericilor cu intervențiile și protestele lor, când guvernul în fiecare zi mai aruncă ceva asupra grămezii cu jalbele noastre? Unde e comisiunea alianței mondiale pentru sprijinirea colaborării frățești a bisericilor atunci, când gemem sub poverile de tot felul ale unui grup de cetățeni de al III. rang și când reclamația, plângerile și vătările noastre nici nu se iau în seamă? Când izgoniți din beneficiile statului, ni se taie chiar și posibilitatea de a mai comunica cu frații noștri pe limba noastră maternă, când chiar în orașul nostru, limba maghiara este cu desăvârșire interzisă de pe publicațiuni și afișuri, când ni se răpește pâinea sufletească și cu picior ni se calcă toate drepturile de om și cetățean?

Se zice, că totul e în fierbere și în cale grea spre consolidare, deci: răbdare! Trebuie să admitem, că stările de azi nu sunt încă absolut consolidate, dar tot atât de adevăr e, că aceasta scuză nu sancționează samovolnicirile și stările excepționale pe veci. În fine, au trecut mai bine de cinci ani, dela sfârșitul războiului, ar fi vremea, să nu se mai pomenească aceasta scuză resp. pretext. Toată lumea dorește pacea și pace numai între oameni mulțumiți poate să fie. Până când însă în țara noastră se ivesc cazuri de ilegalitate bruscă, ba chiar și brutale, până când minoritățile de tot feluri, suferă noi și noi jicniri dure-roase, până când sufletele iritate sângerează, întârzie pacea, dar întârzie și consolidarea.

Iar de acesta totuși am avea mare nevoie.

Lugoj, luna August 1924.

Despre împărțirea pământului.

De dr. Elemér Jakabffy.

Guvernul a găsit de necesar să publice datele numerice ale reformei agrare. În numărul 1060, din 25 August a. c. al oficiosului liberal, *Înfrățirea* din Cluj se pot ceti acestea. Găsim aci, că în diferitele județe câți au primit pământ și că între cei favorizați câți țin de națiunea majoritară și câți de minorități.

Pe noi ne interesează în primul rând datele județului nostru Caraș-Severin.

Conform comunicatului, la noi au primit pământ: 46.515 români, 1500 maghiari, 1000 germani, 1500 sârbi, 200 slovaci și 20 țigani.

E păcatul nostru vechiu – pentru care am avut deja odată de suferit – că datele statistice oficiale nu suntem dispuși a le lua simplaminte la cunoștință. E obiceiul nostru înrădăcinat, a le examina mai temeinic, fiindcă astfel ajungem de multe ori la rezultatele cele mai surprinzătoare.

Conform comunicării oficiale, în județul nostru 1500 maghiari au primit pământ.

După datele *Dicționarului Transilvaniei*, va să zică, conform recensământului oficial, în anul 1920 pe teritoriul județului întreg se găseau 18.972 maghiari. Din aceștia la Lugoj erau 4255, la Caransebeș 377, la Bocșa-Montana 192, la Bocșa-Română 108, la Oravița 201, la Orșova 605 și la Reșița 1278. Adecă în aceste șapte localități, în cari maghiarii se ocupă exclusiv cu industria, comerțul cu prestațiuni personale sau cu muncă intelectuală, în total sunt asemenea 7004 suflete. Dacă aceasta cifră o scădem din numărul total al maghiarilor, pentru restul județului mai rămân resfirați 11,968 maghiari. Dacă presupunem – ceace nu e indoelnic – că barem a cincea parte din ei nu se ocupă cu agricultură, atunci cel mult 9500 maghiari sunt în județul nostru, cari se ocupă cu agronomie.

Dar pe teritoriul județului nostru sunt zece comuni de coloniști maghiari.

Aceste sunt:

Betlenháza	cu	218	maghiari
Valea Lungă	„	320	„
Mănăstur	„	246	„
Făget	„	1130	„
Igazfalva	„	1688	„
Bodofalva	„	1560	„
Nevrincea	„	543	„
Țipari	„	1403	„
Balințul Nou	„	211	„
Târgovești	„	299	„

Total: 7618 suflete maghiarii

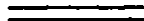
În comunele de coloniști locuiesc astfel 7618 maghiari. Deci, orișicum să privim lucrurile, afară de comunele de coloniști, în județ resfirați nu trăesc mai mulți agricultori maghiari, decât 1800—2000 suflete, va se zică 4—500 familii. Cum se poate deci, că conform comunicatului oficial 1500 maghiari au primit pământ?

De trei ani incoace sute de articoli de ziare și câteva duzine de delegațiuni au reclamat situația îngrozitoare a coloniștilor. Tot s'a arătat, ce nedreptate strigătoare la cer este, ca din pământul lor de 16 jugăre li se ia 12 jugăre.

Iata acum în goliciumea-i negenată stă în fața noastră politica agrară a guvernului. În județul Caraș-Severin, cum putem vedea din cele precedente, chiar dacă s'ar fi dat pământ fiecărei familii maghiare — ceace este esclus — cel mult 4—500 poate să fie numărul favorizaților. Guvernul deci de sigur a înșirat în rândul favorizaților și pe acei coloniști, dela cari s'a luat pământul sub titlul reformei agrare. Cu o mână a lua pământul micului țaran și cu alta a înapoi din cele 16 jugăre de mult cumpărate și achitate, 4 jugăre și a se lauda cu fapta aceasta în fața lumii: aceasta numai fapta celei mai groaznice morale poate fi.

Acest joc de jongleur cu cifrele nu e demn de un guvern care așteaptă cel mai mic respect din partea supușilor.

Suntem convinși, că am putea arăta la fiecare județ acelaș joc nesperios cu cifrele care îl duce la disperare și pe țaranul maghiar.

La călătoria episcopului Beach.

De Iosif Willer Iun.

La tot pasul auzim despre osanalele organelor de presă ale guvernului, cari laudă stările înfloritoare din țară și cari se plasează în gazetele din străinătate pentru a creia o atmosferă bună. Astfel de imnuri de glorie se scriu mai ales despre aceea, ce vieată frumoasă și fără griji au minoritățile în statul român. Se publică în ziarele din străinătate chiar și date statistice spre a dovedi vizibil și șematicesți viața fenomenală, care o trăim.

Mai ales, despre chestiile școlare ale minorităților le place să scrie articoli mult grăitori, natural într'un stil a la Pilat: „eu îmi spăl mâinile”. Iar' când vre-un străin de seamă se prezintă între hotarele țării și pot publica vre-un interview denaturat, aceasta însemnează pentru ziare din chestie zi de sărbătoare. Un asemenea caz a fost nu de mult, când episcopul Beach, din Edinburg a călătorit în România pentru studiarea situației școlilor protestante. Episcopul a părăsit țara cu inima întristată, dar ce are să profite cauza bună din aceasta, când numitele ziare au dat străinătății despre aceasta vizită informațiuni, din cari reiese suprema mulțumire a părintelui.

Însă, având în vedere libertatea de comunicare și de presă, nici episcopul Beach nu s'a ferit a-și manifesta clar și sincer impresiile sale – în fața străinătății!

Despre aceasta declarație a episcopului scrie ziarul *Baseler Nachrichten* – cu comentariu potrivit. Zice din cuvânt în cuvânt:

„Între puținele state, cari acum, după războiul de mult s'a terminat, mai găsim de necesar a menține un serviciu de propagandă în Elveția, România provoacă asupra sa tot mai mult atenția publicului. Ba a avut câteva zile bune. Pe când în timpul vizitei Regelui auzeam în ziarele elvețiene multe adevăruri despre atitudinea României față de minorități, acum chiar ziarele guvernamentale au dat ocaziune reprezentanților minorităților, ca în articoli trimiși ziarelor elvețiene să constate un progres fenomenal în chestia minori-

țarilor. Ne aducem aminte încă de articolul trimis de un german din România, care a apărut în No 327 al ziarului nostru sub titlul „Ein Sieg des Minderheitsgedankens”. Dar în chip neînțeles propaganda română nu s’a mulțumit cu acest articol. A găsit, ca trebuie ea însăși să prezinte chestia într’un mod mai pronunțat – vârtoșie balcanică – și prin aceasta a provocat răspunsurile, cărora nu le putem denega publicarea. Iată ce ne scrie un corespondent al nostru:

În numărul 336 al „Baseler Nachrichten”, a găsit loc un raport de propagandă, care vorbește despre comisia de anchetă protestantă anglo-americană. Raportul, care s’a propagat întâi în cercuri oficiale române acasă, apoi s’a trimis și în străinătate, zice, că comisiunea a găsit de nedrept „atacul”, care se îndreptează în contra României pe chestia minoritară și afirmative a fost foarte mulțumită de situația minorităților. Avem motiv temeinic a crede, că opiniunea comisiei trecând prin stilizare română s’a falsificat numai pentru a duce în eroare opinia publică din străinătate. Astfel cetim în „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”, care și ea a primit știrea dela București, că a fost informat astfel: comisiunea a declarat în fața miniștrilor Angheliescu și Lăpădatu, ca guvernul atacă din zi în zi școlile minoritare și prin luarea dreptului de publicitate, periclitează chiar existența lor. Delegații au cerut lămurire dela dl. ministru în chestia strămtorării bisericilor. Dl. ministru Angheliescu s’a apărut cu aceea, că din capul locului a pregătit sancțiuni în contra școlilor, cari nu respectează legea. La aceasta mai observă ziarul, ca ministrul vroește a ridica la putere de lege ordonanțele lui ilegale, iar autorul acestor rânduri cu deplina conștiință a răspunderii poate afirma, că aceasta apărare a ministrului nu corespunde adevărului. Mai departe delegații au explicat dlui ministru și aceea, că a violat autonomia bisericilor prin o ordonanță dată în ultimul moment, prin care pretinde, că școlile confessionale minoritare să-și ție examenele de absolvire în limba română. Și acum a trebuit să se apere dl. ministru, dar în sfârșit abia aceea a putut-o invoca spre scuză, că conform rapoartelor primite, acestea examene s’au terminat cu succes bun. Delegații atunci au expus mai multe jicniri, la cari ministrul a declarat, că le va studia. Aceasta de altfel o promite la toate ocaziunile, dar numai în cazuri foarte rare își ține cuvântul.

O informație contrară felului, cum s’a prezentat lucrul din parte românească, a apărut în gazeta săptămânală reformată „Kálvinista Szemle”. Conform acesteia delegații au văzut, că la Cernatul de jos s’a închis școala reformată; că preotul reformat din Cernatul de sus, Medgyaszay a fost maltratrat de jandarmi; că pământul bisericei reformate din Teius s’a luat pe seama bisericei ortodoxe, deși ar mai fi fost alt pământ în acest scop; că liceului reformat din Orăștie i-sa luat dreptul de publicitate; că biserica reformată împreuna cu locuința parochială din Sântimbru s’au expropriat în mod ilegal; că la Trăscău s’a închis școala reformată, iar edificiul ei s’a folosit de școala de stat; că la Turda pentru o singură carte găsită la o elevă s’a luat dreptul de publicitate al școliei, iar când comisia chiar petrecea acolo, corpului didactic nu i s’a permis a lua parte la examenele elevilor săi; că la Tiur s’a rechiziționat școala reformată, iar când s’a ridicat un alt edificiu cu 300.000 lei, guvernul n’a permis deschiderea școliei în el; că la Jedul locuința pa-

rochială reformată s'a rechiziționat de cătră jandarmerie, că la Zaláu s'a luat dreptul de publicitate colegiului „Wesselényi”; că... dar pentru ce să continuăm? – Din toate acestea se poate vedea, că guvernul român ar face mai bine, dacă ar înceta cu goana în contra cultelor minoritare, a cărei nedreptate de mult a fost condamnată chiar și din partea unor politicieni români mai înțelegători, și ar fi mai bine, dacă n'ar iscodi declarațiuni false de gus-tul propriu pe cari le dă în gura străinilor distinși. Aceasta se întâmplă o douăoră! Intâi delegaților Societății Națiunilor li-sa atribuit asemenea declarațiuni, deși ei au declarat, ca numai Societății Națiunilor vor spune părerea lor și altuia nimanui. (Deci nici guvernului român!)

Până aci articolul destul de aspru al gazetei elvețiene. Cu mare satisfacție putem vedea, că strigătul nostru după dreptate, nu rămâne fără echou: iată el răsună în presa din străinătate, care se arată dreaptă și nu se lasă sedusă de grozavele laude de sine, ci sare întru apărarea minorităților și își pronunță părerea sa obiectivă în chaosul de azi.

Dacă în redactările noastre vor obveni oareșicari greșeli gramaticale sau de topică, rugăm onorații noștri cetitori, să fie cu considerare la aceea, că fiind crescuți și aderenți ai culturii maghiare, în decurs de 4 ani ne-a fost imposibilă însușirea mai perfectă a limbei române și astfel sperăm, că eventualele erori vor fi scuzabile, drept răsplată a stăruințelor noastre serioase.

P O L E M I C I

Miniștrii în Săcuime.

Dl. Primministru Brătianu a făcut o vizită săcuilor. În contra primirii nu putea avea motive a se plânga: frunțașii maghiarimei pe dirigiutorul actual al destinelor țării l-au salutată conștient dar cu respectul cuvenit, și cu complezanța găzdei bineeducată. Pe dl. Brătianu l'a atins plăcut mai ales vorbirea pronunțată într'o limbă perfectă românească a dlui Elemér Gyárfás, în urma căreia a făcut nește declarații foarte incurajatoare referitor la cele cerute în numele minorității maghiare.

Ne aducem aminte bine, cu câtă obiectivitate au scris despre această vizită ministerială, ziarele maghiare. N'au retăcut nimic din declarațiile d-lui primministru și ale însoțitorilor lui și deja din bun simț s'au ferit a lansa anumite comentării răuvoitoare, ba mai mult, n' au vroit a cauza neplăceri oaspeților distinși nici prin accentuarea prea deasă a

punctului de vedere maghiar și a opiniei publice maghiare.

Cu o curiozitate ușor de înțeles am așteptat, ce scriu oare ziarele guvernamentale despre aceste călătorii politice. Oare servesc apropierea mult accentuată în ultimul timp, prin comunicări prietinoși, la care s'a oferit — nu'i așa — o ocaziune foarte bună, sau că oare scot în relief cu obiectivitatea corespunzătoare rolul maghiarilor atunci, când gazda lor petrece în mijlocul maghiarimei?

Zău, reportajul *Viitorului* a produs numai un zîmbet dureros pe buzele noastre. Un auto-articol e acest raport în scopul prea măririi dlui Ionel Brătianu și corifeilor liberali, plin de exagereri comice, cari nu se pot lua în serios de nici un român, nici chiar de cetățenii români-liberali. Iată ce scrie *Viitorul*:

„Munca de doi ani și jumătate a actualului guvern a avut un puternic ecou în populațiunea din Ardeal. Acolo s'a înrădăci-

nat credința că nici un alt guvern n'ar fi putut face mai mult pe tărâmul consolidării satului ca cel actual și locul descurăjării aproape generală ce cuprinsese populațiunea ardeleană acum doi ani a luat loc o temeinică nădejde în guvernul actual."

«Însăși minoritarii înveninați continuu de presa iredentistă maghiară, prin reprezentanții lor cei mai autorizați, au venit să exprime odată cu sentimentele lor loiale față de Tron și Patrie, și credința lor, că singurul sprijinitor al minorităților în această țară nu poate fi de cât guvernul actual prezidat, de dl Ion I. C. Brătianu.»

Oficiul guvernului își găsește bucuria în astfel de copilării. În felul acesta face politică minoritară un organ guvernamental serios. În numele săcuilor din Odorheiu dl. exministru de justiție, Florescu a adus omagii, fiindcă chiar conform Viitorului, la primire n'a fost prezent nici un politician maghiar, care ar fi ținut locul dlui Florescu. Despre Elemér Gyárfás oglinda fidelă a adevărului liberal nu scrie nici un cuvânt și exclusiv frunțași români împleteau cununa de flori a fericitei minorități maghiare pline de bucurie.

Însă iata! Un politician maghiar totuși a ajuns la rol în lauda de sine a *Viitorului*: Kiss Geysa

(sic!) care cu inima liberală a secuiilor s'a grăbit a sterge ghețele galbene pline de praf ale fostului ministru de justiție.

Din aceasta putem învăța însă, că guvernul liberal a procedat foarte practic atunci, când a scos din loc pe deputații maghiari din parlamentul român, lăsând în locul lor pe – *ungurii*, Geysa și comp.

«Cum sunt tratate minoritățile.»

Chiar printre ațâțatorii șoviniști cei mai perfizi îi compete un loc de frunte dlui Stelian Popescu, redactorului *Universului*. Este un secret public, că ziarul românesc cel mai răspândit de curând cu cățel cu purcel a trecut în tabăra liberalilor, ceea ce n'a surprins pe nimeni. Totdeauna a fost un ieftin truc teatral al regimului liberal demonstrarea naționalizmului exagerat ceace s'a dovedit de o culisă excelentă pentru ascunderea samovolucirilor devenite faimoase în întreaga lume. *Universul* a cântat și mai 'nainte isonurile pline de naționalizm exagerat, iar' după ce s'au mai scos la iveală câteva amintiri neplăcute din timpul războiului, găsește de folositor a expia păcatele vechi prin naționalizmul huiduitor și a găsit vrednicul „libretto” pentru melodiile

sale cunoscute, chiar în cartea de bucătărie a culinei liberale. Mai pe urmă în legătură cu vizita oaspeților americani, făcută bisericilor protestante își permite «*Universul*» a fi cu spirit, chiar cu două titluri: „Cum sunt tratate minoritățile” și „Vagonul ministerial.” Sub aceste titluri se ascund scânteile de spirit ale *Universului*, doveditoare de mare orientare în politica externă și de un simț sănătos în chestiile politice minoritare. Iată articolul:

«*Cum sunt tratate minoritățile?*»

– *Vagonul ministerial.* –

Războiul printre multiplele sale efecte, mari și mici, a avut și pe acelea de a produce două profesii noi: profesiunea de „reprezentant al minorităților” și aceea de „membru în comisia de cercetare a situației minorităților.”

Cunoaștem prea bine pe cea dintâi. Cea de a doua e mai interesantă. Oamenii, cari n’au ce face pe acasă vin cale lungă, trec adesea oceanul, să vadă cum sunt tratate minoritățile. Ei se opresc mai ales în România:

Au o deosebită dragoste de minoritățile noastre. „Ce mai fac profesorii minoritari?” „Cum o duc preoții?” „Românii au clădit școli pentru copiii minoritari?” „S’au îngrijit să le dea cacao cu lapte dimineața ca să n’aibe nevoie de purgativ?” Iată câteva

din nesfârșita serie de preocupări a comisiunilor și paracomisiunilor de anchetă, ce se tot perindă prin țara noastră. Și noi, imediat, amabili gata cu răspunsul, gata să ne băgăm în pământ de frică când un delegat din comisiune a sbârilit nițel din mustață.

Toleranți, cum sunt din fire românii, n’am avea nimic de spus împotriva tuturor acestor domnișori, cari fiindcă la ei în țară nu înseamnă nimic, au găsit modul de-a se impune undeva: i-am lăsa chiar să se plimbe până li s’or toci pingelele prin țară pe la noi. Ne revoltăm însă împotriva felului cum unii conducători ai noștri se simt dator să întâmpine pe cei cari sosesc în țara noastră cu o geantă la subțioară, cu monoclu în ochiu, ca să studieze problema minorităților.

Ultimul caz e pur și simplu revoltător.

O comisiune „americană”, 3-4 înși veniți de peste ocean, au sosit la noi să studieze: „Situația confesiunilor minoritare.”

Această comisiune e desigur una din miile de misiuni venite din „America” să răspândească baptismul sau alte „isime.”

Comisiunea de care vorbim, a fost la Cluj și a stat în orașul nostru vre-o 20 de zile. Numai faptul c’a fost condusă la gară de episcopul reformat Nagy Ká-

roly, cel mai aprig dușman ai românismului și că s'a despărțit de acesta în mod atât de cordial, dovedește clar câtă bunăvoință are pentru noi comisiunea „americană.” Ei bine, atât la plecare, cât și la venire un delegat special al ministerului a făcut onorurile „americanilor”. Mai mult încă, s'a pus la dispoziția protectorilor religiunii baptiste și a altor religii mai mult sau mai puțin sectare, un vagon ministerial! Un vagon ministerial pentru cei cari vin să ne controleze! Un vagon ministerial pentru amicii episcopului Nagy Károly, atunci când ministerul comunicațiilor n'a vrut să acorde 75 la sata reducere de tarif la clasa II-a pentru 17 studenți membri în societatea „Moldova întregită” cari plecau mânați de iubirea de neam, să facă propagandă culturală și de igienă la sate!

N. Constantin.”

Înainte cu 4 ani s'a găsit de păcat mare, că nunțiul papal din București, Marmaggi și-a amintea cu dragoste prietenească fostul sau coleg de școală, contele Gustav Majláth, episcop catolic din Ardeal. Salutarea călduroasă a confratelui și vechiului prieten ar fi putut cauza căderea cardinalului din Roma, – dacă arborii ar crește până la cer. De atunci a ieșit la iveală nu numai buna credință a Exelenței-Sale Marmaggi, dar s'a dovedit și

despre episcopul Majláth, că doarește a servi cu loialitate sinceră apropierea romano-maghiară și că osteneală de zi și noapte a episcopului catolic, prin ce vroaște a apăra drepturile incontestabile ale bisericii sale, de parte nu însemnează iredentism periculos. Acum se reproșează comisiunii americane, – pardon – „americane” drept atitudine dușmănoasă faptul, că a strâns prietenește mâna episcopului reformat, Carol Nagy. Nu putem înțelege acest păcat mare, precum nici caraghioasele semne de citație. Deși semnele de citație trebuie să aibă un haz foarte bun, fiindcă se repetă de vr'o patruori. Semnele de scriere bănuitoare verosimil ar insinua, că străinii suspecti nici n'au văzut oceanul, sunt nește americani deghizați, fața lor rasă este numai o mască, sub care se ascunde o stufoasă barbă turanică spe a ascunde mulțimea intențiilor obșcure. Bine, bine, dar totuși ar fi interesant a ști, ce nostimadă constituie faptul, că o comisiune protestantă se poartă amical cu un episcop reformat? În fine, protestanții din străinătate stau totuși mai aproape de Carol Nagy, ca de metropolitul Miron Christea, sau de primrabinerul Matia Eisler și din parte 'ne așa credem, că acești domni n'au voit a face propagandă baptistă, fiindcă în acest caz n'ar fi asistat la opera

lor cu atâta complezanță- episcopul reformat!

La o parte însă cu gluma! Aceasta agitație permanentă, cauzarea neplăcerilor și risipirea neîncrederei este foarte urâtă, fără valoare și pentru consolidarea patriei este o „operă” foarte nefavorabilă. Glumele aceste ieftine ne jicnesc mai simțitor pentru că tradează mai mult sentimentul de dușmănie nestâmpărat, ca înjurările cele mai veninoase, e deci natural că provoacă la noi echoul meritat. Prin schimbul scrisorilor de dragoste de felul ăsta nu vom putea servi chestia comună, mare și atât de importantă pentru toți.

Iar', că în afară, cât de nepoliticos și prost e a ridiculiza oaspeții și a reclamarea cu sgârbenie un mic vagon ministerial: aceasta a explicat-o poate chiar dl. primministru prietenului său, între patru ochii.

„Necuvințe cu tendințe.”

Organul oficial din Timișoara al partidului național al poporului Iorga-Argetoianu, *Banatul Românesc*, de câteori se poate, bucurios cauzează neplăceri maghiarimei. Contrar declarațiunilor înțelepte ale profesorului Iorga, el găsește de bună ocazie orice moment, ca dela mici șicane până la articoli de fond fulgărători, să-și manifeste maghiarofobia. Tonul acesta nesimpatic

ne-a cauzat multă amărăciune; inzadar, nu putem bagateliza pe nimeni într'atâta, încât să nu ne dăm seamă de ura lui. E noroc, că ura confrăților dela *Banatul Românesc* este numai o frântură din sentimentele națiunei române, iar' noi intristrați și surprinși privim înainte, când vedem încercarea de a sufoca intențiunile noastre bune și dispoziția noastră prietenească.

Însă în campania inverșunată *Banatul Românesc* vrând-nevrând amestecă și umor atunci, când între murmuirile și supărările sale forțate, încearcă să dea lecție presei maghiare despre lucruri, la cari el deloc nu se precepe. Din numărul din 20 Iulie luăm coroghioasa instrucție, dată presei maghiare sub titlul: „Necuvințe cu tendințe.” Iata:

„Ne-am obișnuit de mult, fără a ne mai revolta, să vedem scris în presa minoritară maghiară în loc de „M. Sa Regele nostru”, Regele României. Cei cari au dat licență pentru toate necuvințele la adresa noastră, s'au mulțămuit cu esplicația ce li s'a dat de această presă și astfel azi s'a generalizat în presa minoritară sistemul de a vorbi de M. Sa întocmai cum obișnuim să vorbim despre Domnitorul Abesiniei sau prințul de Wales. E încă un mijloc de a demonstra, că M. Sa nu e și Regele lor. Sistemul a început însă a fi desvoltat și adâncit mai

departe. În numărul din 8 Iulie al ziarului „Esti Lloyd” ce apare tot în Timișoara înfrățirii dintre anumiți minoritari și anumiți români, cetim la rubrica sportivă: „Dintre oaspeții străini au asistat moștenitorul de tron Carol *cu nevasta...*” iar articolul în care Alteța Sa Regală Principesa Elena, viitoarea Regină a României este semnalată nu *ca soția*, ci *ca nevasta* – observați nuanța – Moștenitorului de Tron, este semnat de un anumit Dr. Belu Gyula. Acest doctoraș, român de origine, înstrăinat însă, probabil și-a închipuit că scrie despre nevasta amicului său. Pentru a evita ori și ce discuție, ținem să fixăm aici și textul maghiar: „Károly trónörökös feleségével”, ceiace pe românește se traduce: Moștenitorul de tron Carol cu nevasta. Cuvântul corespunzător în limba maghiară pentru soție este: «*hitves*».

Nu știm, dacă confratele nostru a fost dus în eroare de cineva, sau că de sine își bagă botul în etimologia maghiară fără să aibă o idee, sau simț despre ea, în tot cazul se prezintă foarte comic cu aceasta „lecție”. Onorate *Banatul Românesc*, cuvântul „hitves” nu se deosebește cu nimic de cuvântul „feleség”. Numai că chiar cuvântul „feleség” e cu mult mai frumos, mai profund, mai onorific. Din toate limbile

lumii aceasta e cea mai frumoasă expresie pentru a indica soția: căci exprimă situația femeii de perfectă egalitate cu bărbatul. „Feleség” e, cine beneficiază de toate bunurile împreună cu bărbatul pe jumătate (feles). Cuvântul aceasta a limbii maghiare are chiar un trecut de drept-istoric de peste 400 ani, fiindcă *Tripartitum*-ul lui Verböczy cinstește deja femeea căsătorită cu acest cuvânt, care însemnează totodată și situația, dar și dreptul ei. Femeea e *jumătatea sufletului* bărbatului. De aci e, că chiar acest cuvânt s’a luat mai mult în folosință și nu cuvântul „hitves”, care e un cuvânt artificial și se folosește numai rar de juriști și poeți. E interesant, că în limba finlandeza, înrudită cu cea maghiară tot din cuvântul *puoli* (jumătate) s’a făcut cuvântul pentru însemnare soției: *puoliso*.

În ce privește discuția provocată pe chestia „Maiestații Sale” și „Regele”, trebuie să se știe, ca chiar și gazeta oficială a vechiului Minister de externe german „Fremdenblatt” zilnic scria despre „Der Kaiser”, iar ziarele maghiare pe Franț Iosef I., care era foarte mult stimat, îl numeau numai „regele” sau „regele Ungariei”. Totuși nu se poate zice nici despre organul ministerului, nici despre maghiari, că nu erau loiali.

Director și redactor răspunzător: dr. Elemér Jakabffy.

Secretar de redacție: Ioan Botos. – Tipărit: Husvéth și Hoffer, Lugoj.